

A nyelvi tanácsadó szolgálat postaládájából

3. rész

Dr. Ludányi Zsófia

MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest

Helyesírási cikksorozatunkban az MTA Nyelvtudományi Intézetének nyelvi tanácsadó szolgálatához érkezett kérdések alapján járjuk körbe az orvosi helyesírás problémásabb területeit.

Kérdés: Orvosként találkozom ún. *idegentestekkel*, melyeket mindig egybeírtunk. Most egy színvonalas szakmai lapban különírva látom. Melyik a helyes írásmód?

Válasz: Bár valóban érezhető (a szaknyelvben megkülönböztetően), hogy ez a fogalom „intézményesült”, terminusértékű, ez még nem elégséges ok az egybeírásra – noha a szaknyelvek írásgyakorlatában többnyire az szokott lenni (a helyesírási normától sokszor eltérve). Valójában nincs szó akkora jelentésváltozásról, amely indokolná az egybeírást. Az *idegen test* szó nem jelent mást, mint idegen testet, jelentésváltozás tehát nem történt. Orvosi helyesírási kérdésekben javasoljuk a Fábián Pál – Magasi Péter szerkesztette *Orvosi helyesírási szótár*at, az Akadémia orvosi helyesírási szabályzatát és szótárát, ebben is különírva szerepel az *idegen test* alakulat.

Kérdés: Hogyan írjuk annak a laboratóriumi szolgáltatásnak a nevét, amely nem a társadalombiztosítás terhére, hanem önköltségesen végzi el az orvosi vizsgálatokhoz szükséges vérvételt? Ezek az úgynevezett „magánvérvételi helyek”, az itt zajló mintavétel pedig a „magánvérvétel”.

Válasz: Mivel a *magán-* önmagában nem áll jelzői szerepben, hanem csak összetételei előtagként jelenik meg összetételekben, nem szokásos a különírás. A *magán-* előtag tehát az eredetileg különírt *vérvételi hely* alakulat egészéhez járul. Ilyenkor az akadémiai helyesírási szabályzat 141. b) pontját alkalmazzuk (a korábbi sza-

bályzat, a 11. kiadás ezt „mozgószabály”-nak nevezte). Az eredetileg különírt szókapcsolatot alkalmilag egybeírjuk, s az utótagot, ritkábban – jelen esetben is – az előtagot kötőjellel kapcsoljuk az alkalmilag egybeírt alakulathoz. Így a végeredmény ez lesz: *magán-vérvételi helyek*.

A gyakorlatban ezt a szabályt nem mindig alkalmazzák. Érthető is az idegenkedés, mert sokszor nehézkes és/vagy túl hosszú alakulatok, „szókigyók” jönnek létre. A *magánvérvételi hely* írásmód is megfelelő lehet, visszaadja a kívánt jelentést, és jóval egyszerűbb, mint a másik, így – az egyszerűségekre való törekvés miatt – ezt (is) javasoljuk. Válaszolva egyúttal a második kérdésre is, az önköltséges szolgáltatásnak, a mintavételnek a neve: *magánvérvétel*. A *vérvétel* összetételhez kapcsolódik a *magán-* előtag, így többszörös összetétel jön létre, amely öt szótag, tehát még egybeírandó (l. a szótagszámlálás szabályát, AkH. 139.). Ha a magánvérvétel szóból származtatjuk a magánvérvételi hely alakulatot, akkor ez az egyszerűbb írásmód is indokolt lehet.

Kérdés: Az *osztályvezető főorvos* megfelelőjeként hogyan kell helyesen írunk a „szakmai terület vezető főorvos” kifejezést? (Ha az intézményben nem osztályok, hanem ún. szakmai területek vannak, vagyis a főorvos titulusa nem osztályvezető, hanem „szakmai terület vezető”.)

Válasz: Ebben az esetben is a szabályzat 141. b) pontjára hivatkozunk: a *szakmai terület* különírt szerkezet egészéhez kapcsoljuk a *vezető* utótagot, így az eredetileg különírt *szakmai terület* alakulatot egybeírjuk, s ehhez kötőjellel kapcsoljuk a *vezető* utótagot. A szabályok szerinti írásmód tehát a *szakmaiterület-vezető főorvos* lesz.

Kérdés: Melyik a helyes? 1. típusú, 2. típusú cukorbetegség vagy pedig 1-es típusú, 2-es típusú cukorbetegség?

Válasz: Mindkét forma írását tekintve szabályos. Helyesírási szempontból tehát mindkettő helyes, megfelel a helyesírási szabályoknak. A kijelölt változatnak az *1-es típusú, 2-es típusú cukorbetegség* felel meg, mi ez javasoljuk, ez a köznyelvi forma. De hogy a szakmai nyelvhasználatban melyik a hivatalos forma, azt az orvosi nyelvhasználat, nyelvszokás alakítja ki.

Kérdés: A *diabetes mellitus* klasszikus fordításban 'édes húgy-ár'. Utóbbi kifejezés központosítását javításra szorulóknak ítélem. Kérdezném viszont: miként? *Édes húgyár* vagy *édeshúgy-ár* volna itt adekvát?

Válasz: Nehéz megítélni kívülről, melyik változat adekvát, melyik értelmezés szokásos a szaknyelvben. Többféle szabályt is lehet alkalmazni, attól függően, hogy értelmileg melyik megoldás jobb. A lehetőségek a következők:

1. Lehet 'édes húgynak az ára' (az *ár* szó jelentése ebben az esetben nyilván 'folyam, áradat'), a *húgyár* maga akkor összetétel, az *édes* pedig annak jelzője, ekkor *édes húgyár* lesz az írásmód.

2. Ha az *édeshúgy* fajtanévi megnevezés, ekként pedig írható egybe, és ehhez jön egy összetételi utótag, 'édeshúgynak az ára', akkor három tagból álló összetétel, és mint ilyet hat szótagig egybe kell írni, tehát: *édeshúgyár*.

3. Ha az *édes húgy* inkább különírva szokásos, jelzős kapcsolatként jön hozzá az *ár*, akkor lehet a mozgósabályt alkalmazni: *édeshúgy-ár*.

Végezetül következik egy **gyakran előforduló kérdés:** a jelen szabályok szerint orvosi egyetemet végzetek nagy vagy kis kezdőbetűvel írják a *dr.-t* a nevük előtt?

Válasz: A *Dr. ~ dr.* írására nyelvileg mindig ugyanaz vonatkozik, függetlenül attól, hogy milyen dokortípusról van szó (orvos, jogász, tudományos fokozat stb.). A rövidítés maga *dr.*, tehát kisbetűs. Ha azonban kiemelt formai helyzetbe kerül (pl. névjegykártyán, rendelő ajtajára kifüggesztve), akkor lehet nagybetűs is. (Sőt, a gyakorlatban ez fordul elő többször.) Egy példával érzékeltetve a nagy- és kisbetűket:

Dr. Kissné dr. Tóth Mária

Dr. Kiss Istvánné

Kiss Istvánné dr.

Folyó szövegben, nem mondatkezdő helyzetben kisbetűvel írjuk a *dr.-t*, ez nem számít kiemelt helyzetnek.

A nyelvi-helyesírási kérdések iránt érdeklődőknek – orvosi nyelvvel kapcsolatos kérdésekben is – készséggel áll rendelkezésére az MTA Nyelvtudományi Intézetének közönségszolgálat: leveleiket a tanacs@nytud.mta.hu címen várjuk. ■

Irodalom

1. AkH. = A magyar helyesírási szabályai 2015. Tizenkettedik kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest.
2. Fábián Pál, Magasi Péter. Orvosi helyesírási szótár. Akadémiai Kiadó – Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár. Budapest, 1992

TUDOMÁNYOS RENDEZVÉNYNAPTÁR

Sydney, 2017. november 23–26.

22nd Congress of the Asian Pacific Society of Respirology
Információ: <http://www.apresp.org/congress/2017.html>

Debrecen, 2018. január 19–20.

10. Téli Omega Fórum

Információ: <http://www.omegaforum.hu/>

Budapest, 2018. január 26–27.

a Magyar Tüdőgyógyász Társaság Továbbképző Tanfolyama
Információ: <http://www.tudogyogyasz.hu/>

Orlando, 2018. március 2–5.

AAAAI/WAO Joint Congress 2018

Információ: <http://annualmeeting.aaai.org/>

Pécs, 2018. március 23–24.

23. Tavasz Omega Fórum

Információ: <http://www.omegaforum.hu/>

San Diego, 2018. május 18–23.

American Thoracic Society International Conference
Információ: <http://conference.thoracic.org/>

Pécs, 2018. május 23–26.

a Magyar Tüdőgyógyász Társaság 60. Nagygyűlése
Információ: <http://www.tudogyogyasz.hu/>

München, 2018. május 26–30.

European Academy of Allergy and Clinical Immunology Congress 2018
Információ: <http://www.eaaci.org/eaaci-congresses/eaaci-2018>

Budapest, 2018. június 15–16.

Pneumo Update Europe 2018

Információ: <https://pneumo-update-europe.eu/>

Párizs, 2018. szeptember 15–19.

28th International Congress of the European Respiratory Society
Információ: <http://ers2018.org/>

Budapest, 2018. október 5–6.

9. Budapesti Omega Fórum

Információ: <http://www.omegaforum.hu/>

Koppenhága, 2018. október 18–20.

Food Allergy and Anaphylaxis Meeting
Információ: <http://www.eaaci.org/focused-meetings/faam-2018>